

Отже, підсумовуючи викладене, варто зазначити наступне: що при вирішенні питання про правову природу таких зобов'язань як субсидіарних, важливо правильним розуміти не про зобов'язання з декількома сторонами, а саме про самостійне зобов'язання (яке додається до основного), що спрямоване на гарантування прав кредитора в основному зобов'язанні, за якими, у ситуації, коли основний боржник не може задовольнити вимоги кредитора за його волевиявленням можуть виникати зобов'язання субсидіарного боржника з відмінним щодо основного предметом зобов'язання.

1. Микитин В.І. Теоретичні аспекти цивільно-правової відповідальності та підстави її виникнення. URL : <https://www.sworld.com.ua/simpoz2/79.pdf> (дата звернення: 27.03.2023).

2. Сібільов М. Підстава та умови цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань за чинним Цивільним кодексом України. URL : https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4998/1/Sibilov_80.pdf (дата звернення: 27.03.2022).

3. Цивільний кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#Text> (дата звернення: 27.03.2022)

4. Трут Д.В. Субсидіарні зобов'язання як різновид цивільно-правових зобов'язань з множинністю осіб. *Університетські наукові записки*. 2012. № 4 (44). С. 186–192.

5. Цивільне законодавство України : навчальний посібник / за заг. ред. Є.О. Харитоновна, К.Г. Некіт. Одеса, 2013. 388 с.

6. Руденко А.В. Субсидіарна відповідальність за договором поруки. URL : https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7823/1/Rudenko_346-348.pdf (дата звернення: 27.03.2023).

Косяченко К.Е.,

доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ, к.ю.н.

ФІНАНСОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Поняття «фінанси» походить від фр. *finance* – сукупність усіх грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні підприємства, держави, а також система їх утворення, розподілу та перерозподілу. Перш за все, фінанси пов'язані з реалізацією соціально-економічних відносин у процесі накопичення, перерозподілу та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів. Фінанси – це не тільки кошти, але й насамперед відносини між людьми щодо створення, перерозподілу та

використання грошових фондів. Предметом фінансово публічно-правового регулювання є не фінанси взагалі як сукупність усіх коштів держави, а тільки публічні фінанси, власником яких є держава та територіальні громади. Усі фінансові норми та закони реалізуються у фінансових правовідносинах, тобто юридичних формах вияву й закріплення безпосередньо фінансових відносин.

Фінансове право – це самостійна галузь публічного права, яка складається із сукупності основних норм, що регулюють відносини у фінансовій сфері [1, с. 108].

Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 92 Конституції України виключно Законами України встановлюється Державний бюджет України й бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори; засади створення та функціонування фінансового, грошового, кредитного й інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення та погашення державного внутрішнього й зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види й типи [2].

Враховуючи викладене, необхідно сказати, що в суспільстві існують окремі відносини між особами у фінансовій сфері, і з огляду на це розглянемо зміст цих правовідносин більш детально.

Фінансові правовідносини – це один із видів суспільно-правових відносин, що виникають у сфері фінансової діяльності держави та регулюються фінансово-правовими нормами. Правовою формою прояву та закріплення фінансових відносин є фінансово-правові відносини.

У цих правовідносинах виявляються суб'єктивні права учасників, іншими словами, здійснюється безпосередній вплив на фінанси, оскільки впроваджуються приписи держави щодо мобілізації, розподілу чи використання коштів, що становлять централізовані та децентралізовані фонди, реалізуються в поведінці людей, які беруть участь у цій діяльності.

Фінансові правовідносини мають свої функції, і варто звернути увагу на основні, які перш за все: 1) вказують на коло осіб, на яких у певний час поширюється сфера дії фінансово-правової норми; 2) визначають особливості поведінки юридичних осіб і громадян у сфері мобілізації, розподілу та використання коштів, яких вони повинні дотримуватися; 3) є умовою для можливості приведення в дію юридичних засобів забезпечення суб'єктивних прав і правових обов'язків учасників фінансових правовідносин.

Щодо ознак цих правовідносин, то, як влучно зазначає С. Лучковська, вони характеризуються такими особливостями:

- фінансові правовідносини є публічно-правовими відносинами, оскільки в них переважає публічний інтерес;
- мають майновий, а саме грошовий характер, тому що об'єктами цих відносин завжди є фонди коштів;
- характеризується спеціальним змістом, зумовлено це тим, що ці

відносини виникають, змінюються та припиняються в особливій сфері життєдіяльності суспільства – у сфері фінансової діяльності та місцевого самоврядування;

– їх можна виділити за специфічним суб'єктним складом, де обов'язковим суб'єктом є владний орган з відповідними повноваженнями у сфері фінансової діяльності;

– це організаційні відносини: організація фінансових відносин безпосередньо належить до функцій держави, яка, видаючи нормативно-правові акти, зазвичай стає організатором і координатором економічного життя суспільства;

– є відносинами управлінського характеру, який зумовлений тим, що органи державної влади чи місцевого самоврядування, які здійснюють повноваження у сфері формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, практично здійснюють управління в цій сфері [3, с. 61-62].

Доречно також зазначити, що матеріальним змістом фінансових правовідносин є поведінка суб'єктів, а юридичним – суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників, що встановлені фінансово-правовими нормами.

Суб'єктивні права – це належна фінансовому або кредитному органу для задоволення (тобто держави від імені якої виступає) інтересів міра дозволеної поведінки, забезпечена юридичними обов'язками другої сторони відносин.

Гарантією виконання прав уповноваженого державного фінансового органу є обов'язки іншої сторони фінансових відносин, які містяться в стандарті. Вони можуть полягати в утриманні від дій (наприклад, заборона витратити кошти, призначені для оплати праці, на інші потреби), або, навпаки, у виконанні зобов'язання (здійсненні платежу).

Юридичний обов'язок у фінансових правовідносинах – це приписана зобов'язаному суб'єкту і забезпечена можливістю державного примусу міра необхідної поведінки, якої повинен додержуватися суб'єкт. Це може бути фінансова установа. Візьмемо, наприклад, за встановленими Верховною Радою нормативами щороку частина прибутку від доданої вартості перераховується до бюджетів регіонів. Фінустанови повинні виконувати доручення Верховної Ради і перераховувати певну частину податку до нижчих бюджетів.

Грошові фонди, які створюються, розподіляються і використовуються в результаті реалізації прав фінансових органів і юридичних зобов'язань іншої сторони у фінансових правовідносинах є об'єктом фінансових відносин. Він безпосередньо пов'язаний з інтересами держави, яку представляє уповноважений орган [4, с. 50].

Щодо підстав виникнення цих правовідносин варто відзначити про юридичний факт. Згідно з теорією, під юридичним фактом можна розуміти конкретні життєві обставини у вигляді дії чи події, з якими правові норми пов'язують правові наслідки, тобто виникнення, зміну або припинення

правовідносин, набуття певних прав та обов'язків.

У фінансових правовідносинах, як і в усіх видах правовідносин, юридичні факти поділяються на дії та події.

Юридичні факти-дії можна поділити на правомірні та неправомірні.

Правомірні дії як вольова поведінка, передбачена фінансово-правовим стандартом, поділяється на: 1) індивідуальні акти; 2) юридичні вчинки; 3) правомірні дії, спрямовані на підтримку фінансових інтересів держави.

До активних дій як юридичних фактів у фінансовому праві належать неправомірні дії, а саме поведінка, що не відповідає приписам фінансово-правових норм. Наприклад, нецільове використання бюджетних коштів – це неправомірні дії, що призводять до правопорушень і викликають захист державою своїх фінансових інтересів, а також несвоєчасне подання податкової звітності платником податків, порушення строку повернення банківського кредиту.

Що стосується юридичних фактів у вигляді юридичних подій, то це обставини, які не залежать від волі людей, але тягнуть за собою виникнення, зміну або припинення фінансових правовідносин. Скажімо, смерть особи, у зв'язку з чим вона припиняє бути платником податку [5, с. 228-238].

Слід також зазначити, що для безперебійного функціонування держава має постійно управляти фінансовою діяльністю. У зв'язку з цим у правовідносинах вона виступає як владний суб'єкт, який за допомогою законодавства розпоряджається майном (тобто коштами).

Ретельне регулювання фінансових відносин за допомогою правових норм сприяє розширенню і зміцненню фінансової бази країни, здійсненню соціальних заходів, результатом чого є прибутковість роботи компаній і організацій.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що фінансові правовідносини посідають самостійне місце в регулюванні суспільних відносин. Вони мають свої особливості: ознаки, елементи-суб'єкти, об'єкти, юридичні факти. Ці відносини важливі щодо формування державного чи муніципального бюджетів, податків тощо. Держава має ефективно реалізовувати політику у фінансовій сфері, адже від цього залежить економічний добробут населення.

1. Теличко О. А., Ченшова Н. В. Особливості фінансових правовідносин. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 17. Т. 1. С. 108-111.

2. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Лучковська С. І. Фінансове право: навч. посіб. К. : КНТ, 2010. 296 с.

4. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Проць І. М., Скриньковський Р. М., Лозинський Ю. Р. Фінансове право України: навчальний посібник. Львів : СПОЛОМ, 2022. 394 с.

5. Макух О. В. Фінансові правовідносини: теорія, сучасний стан і тенденції розвитку: монографія. Харків : Право, 2016. 304 с.